

Fætrene

Jens Jørgensen Wind's legater

Af Knud Erik Stavnager

Gårdmandssønner og gårdmandsdøtre var i kraft af deres arv oftest sikret en god begyndelse på livet. Giftede de sig så tilmed henholdsvis med en gårdmandsdatter eller en gårdmandssøn var de sikret en holdenhed, som stod i modsætning til den nøjsomhed grænsende til fattigdom, som blev husmænd og landarbejdere til del i århundreder.

Arven fra fædrenes stavne skabte muligheder for efterkommerne. Derfor værnede de om den, holdt den i hævd, og gav den videre til deres efterkommere. Således gik den fra slægtled til slægtled.

En alvorlig trussel mod en gårdmandsslægts besiddelser og beståen var den død, som man ikke kunne værne sig imod. Den kunne pludselig tage flere med sig og dermed true grundlaget for slægtens videre beståen.

For mere end halvandet århundrede siden kom to gårdmandssønner, brødrene Eskild Andersen Wind og Jens Eskildsen Wind fra Gram sogn og gods til Seem sogn ved Ribe. De rejste over Gjelså fra hertugens Slesvig til den kongerigske enklave omkring Ribe. Her blev de gift med to unge enker, søstre Botille og Marie Elisabeth Jensdatter Stavnager fra Stavnagergård. De havde som følge af deres unge ægtemænds død efter henholdsvis 1 års og 1 måneds ægteskab overtaget to gårde i Seem sogn.

Botille var i november 1828 blevet viet til Laue Jensen i Seem kirke. De overtog hans fødegård i landsbyen Seem. Den firelængede gård lå sydvest for den gamle kirke ved vejen fra Gram til Ribe tæt ved Seemgård.

Fig. 1. Eskild Andersen Wind-Laue Jensen Winds gård i Seem malet direkte på stuevæggen 1877 af Sigvald Hinse (Hense), privateje murermester Hans Blom, Seemvej 4. Foto: Hans Hansen, Hømlund.

Men allerede i november året efter døde den unge husbond, og den 23-årige enke overlod gården til slægtningen Eskild Andersen Wind, som hun giftede sig med året efter. Kort tid efter ophørte aftægten til Laue Jensens forældre.

Gården var på 5 tønder hartkorn. I de efterfølgende år købtes mere jord og endnu en gård i Seem, nabogården, således at besiddelsen kom op på mere end 7 tønder hartkorn.

I oktober 1837 blev Botilles søster Marie Elisabeth gift med gårdmandssønnen Jens Peder Nielsen, og de overtog den 7-længede gård i Faurholt med et tilliggende på 5 tønder hartkorn i agermark, hede og eng. Den ligger ude på Faurholts flade dalstrøg – dengang som i dag.

Men også dette ægteskab blev meget kort. Hun led den samme skæbne som søsteren i Seem havde lidt. Jens Peder Nielsen døde i november 1837. I sin sorg skrev den 24-årige enke på den første side i sin salmebog:

»Denne Evangelisk-christelige Psalmebog tilhører mig

Marie Elisabeth Jens-datter af Staunager, men nu bosiddende i Faurholt.

Anno 1837, den 28. oktober blev jeg og Jens Peder Nielsen af Faurholt ægteviiede, eller Christelig Copulerede i Seem Kirke af Hrr. Pastor Leth, og levede kjærlig tilsammen, men den Almægtige gjorde snart Skilsmisse imellem os, thi han bortkaldte den unge Mand den 30. november fra denne Jord til et bedre Liv. Denne Ægteskabs-Forbindelse var ikkun kort, thi fra vor Ægteskabs-Løfte blev gjort var 4 uger og 4 dage. Hans alder var 25 år, 10 måneder, 2 Uger og 2 Dage - - -.

Nådigste Jesu, nu vil jeg binde mig ved din, den dyre Forjættelsens Pagt.

Beder og Leder, så fåer I og finder. Saa har de Sandrue Læber jo sagt. Jeg vil med Kvinden af Kanaaens Egn raabe dig efter, og bliver ej stil, før du på Bønnen til Slut mig vil tage. Amen, ja Amen dig ske som du vil. Mea Mento Maria. Sole Deo Gloria«.

Ni måneder efter, i august 1838, fik hun en søn, som hun opkaldte efter sin afdøde mand ved at give ham navnet Jens Peder Nielsen. To måneder efter giftede hun sig med svogeren Jens Eskildsen Wind.

Den nye gårdmand må have udbedret gårdens bygninger, thi på længen mod vest står stadig gårdmandsparrets forbogstaver JEW og ME med årstallet 1847 som et minde fra deres tid på gården. Her fik de børnene Ane Margrethe, Christian og Jens Jørgensen Wind. Men igen i 1859 og 1860 greb døden ind i livet på gården i Faurholt. Først døde den ældste søn Jens Peder – »Som rosen i sin bedste grøde, skal den plukkes og visne hen« – året efter Marie Elisabeth med hendes to små børn Ane Margrethe og Christian.

I gemmerne findes et lille hefte klippet og syet sammen med tråd, skrevet fuldt med smukke mindevers over Marie Elisabeth og de tre børn, som gik bort i de år.

Skolelæreren, degn I. H. Møller skrev disse vers »Ved Marie Elisabeth Jensdatters Død« på melodien »Hvo veed, hvor nær«, senere udgivet i hans »Lejlighedssange«:

Nu atter Graven sig oplader
Og Sorgens Budskab lyder brat,
En trofast Hustru, elsket Moder
Maa vandre bort i Dødens Nat;
Vi mindes her: »Alt Kjød er Hø,
Beskik dit Huus, thi Du skal dø!«
For føie Tid var hendes Bolig
Et Glædens Hjem i landlig Gaard
hvor Manden med sin Hustru trolig,
I Børnekreds ved virksom Daad
I Skygge af Guds Kjerlighed
Nød Livets Fryd og Held og Fred.
Men ak, hvad er al jordisk Glæde?
Til Sorg den snart kan vendes om,
Og varig Fred har her ei Sæde,
Tidt mørken Sky paa Solskin kom;
To Børn med Moder gik til Ro –
Nu Glædens Hjem blev Sorgens Bo.
Vær trøstig dog! Lad Taaren rinde;
Thi hendes Død er Taaren værd;
Men husk: Er Sorg ved hendes Minde,
I Sorgen Dog er Trøsten nær:
hun hviler nu i Herrens Favn
Og efterlod et hædret Navn.
Den Gud som saarer kan og læge
og Visdom er ethvert hans Bud
hun samlet er med sine Kjære
En føie Stund hun gik forud
hun venligt ned til Eder seer
Fra Lysets Hjem, Jer ønsker Fred.

Nu sad faderen Jens og sønnen Jens tilbage i gårdens stuer. Forsamlingsbevægelsens stærke religiøsitet var blevet prædiket i kirken, og der var blevet holdt møder på egnen. Måske var den til stadighed nærværende død indenfor slægten medvirkende til, at den fik tag i de to på gården. Kirkelige skrifter, Biblen og salmebogen blev daglig læsning. Bøgerne med Jens Jørgensen Winds navn skrevet på titelbladet findes i dag i flere hjem i Seem. De to gik hver søndag de tre kilometer til Seem kirke for at deltage i gudstjenesten og tilse gravene.

Det var sikkert denne dybe religiøsitet blandet med traditionen blandt gårdmændene for direkte at hjælpe sog-

Fig. 2. Eskild Andersen Wind-Jens Jørgensen Winds gård i Seem malet direkte på stuevæggen af Sigvald Hinse (Hense), privateje gårdejer Poul Thomsen, Haderslevvej. Foto: Hans Hansen, Hømlund.

nets fattige, og måske de grundtvigske strømninger i tiden, som bevirkede, at først Jens Eskildsen Wind og siden Jens Jørgensen Wind skulle blive kendt for deres godhed mod mindrebemidlede.

I 1887 overtog Jens Jørgensen Wind gården efter sin fader, og faderen indstiftede et legat for tro tjenestefolk i sin tro tjenestepige Anne Kjestine Lorentzens navn.

Nogle år efter indstiftede Jens Jørgensen Wind legatet »Jens Eskildsen Wind og søns legat«, som havde et socialt sigte. Pengene udlåntes til Seem sognekommune og enkelte gårdmænd i sognet, og renterne heraf gik til sociale formål.

Renterne af 7.000 kr. gik til afløsning af offer og akciodenser, som dermed blev afskaffet, en afgift til kirken, som havde været en økonomisk belastning for de ringest stillede i sognet. Renten af 1.000 kroner skænkedes til Hjælpekassen for Seem sogn, som udbetalte årlige beløb til flere værdigt trængende i sognet. Renten af 1.000 kroner gik til belønning af sognerådsformændene, og renten af 1.000 kroner udbetaltes til de øvrige sognerådsmænd –

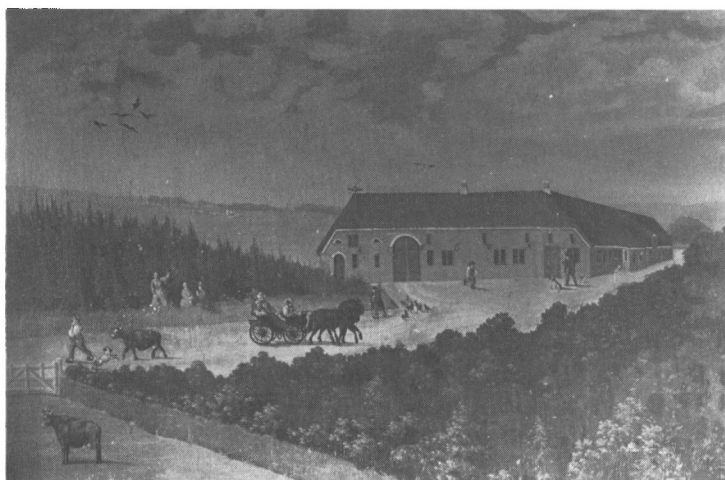

Fig. 3. Jens Eskildsen Wind-Jens Jørgensen Winds gård i Faurholt malet direkte på stuevæggen af Sigvald Hinse (Hense), privateje gdr. Holger Olesen, Munkevej 21, Faurholt. Foto: Hans Hansen.

heriblandt var Jens Jørgensen Wind selv, fætterens sted-søn, proprietær Poul Jørgensen Poulsen Vestergård, kusinens søn, gårdmand Eskild Wind Poulsen og fætteren, gårdmand Andreas Jørgensen Stavnager. Og ved sit testamente hensatte han 500 kroner, hvis renter skulle bruges til vedligeholdelse af hans og hans forældres gravsteder på Seem kirkegård.

Han plantede en plantage ved gården, hvorfra granen blev leveret til pyntninger i skolen og i kirken.

Jens Jørgensen Wind blev aldrig gift, og på sine gamle dage flyttede han op på et husmandssted i Seem. Efter hans død i 1918 flyttede Andreas Jørgensen Stavnager herop på aftægt.

I Seem havde Botille og Eskild efter deres giftermål i 1830 fået børnene Laue Jensen Wind, Jens Jørgensen Wind, Ane Margrethe, Ane og Kirstine Andrea. Forfædrene blev opkaldt i børnenes navne.

De voksede op på de to gårde i de store stuer med hollandske kakler på væggene, håndmalede mønstre på pane-

ler og karme, dekorerede skabe med fint porcelæn og sølvtøj på hylderne. Og her blev de. Kun sønnen Jens Jørgensen Wind tog i sin tidlige ungdom væk herfra ud på verdenshavene – for en tid – fra egnen med sandstormene til de stormende have. Brevene derudefra kom fra Sydney, Wampua og Hotikika. Det var som at miste ham.

Det gik godt med driften af de to gårde. Eskild Andersen Wind blev vist kirkeværge for Seem sogn og havde indtægter ved pengeudlån. Han finansierede driften af smedien i Seem, som hans eneste svigersøn Poul Poulsen på nabogården Toftegård finansierede smedien i Høm. Også Poul Poulsen, der som enkemand var blevet gift med datteren Ane, havde gode indtægter ved gårddriften og pengeudlån, og bragte da også gården videre til sin søn Eskild Wind Poulsen.

Den ældste søn i Seem blev gift med en ung pige fra Fole. Skolelæreren skrev sangen »Ved gårdmand Laue Jensen Wind og Kathrine Margrethe født Lunds bryllup« på melodien »Jeg fremmed hertil«:

Til Bryllupsfærd og festlig Glæder
Os denne Dag forsamlet har;
Vi ønsker Parret Fryd og Hæder
Som denne Dag forenet har!
Ja Velstand, Lykke, Fred og Ro
Beständig hos dem fæste Bol
Brudgommen kende vi og vide,
At han forstandig er og god;
At Bruden tro vil ved hans Side
ham skjænke Glæde, Trøst og Mod,
Det haabe vi, forvissed paa
Af Pagtens Dag de Glæde faae
Forældres, Venners Haab og Glæde
Vi veed de begge hidtil var
Gid da, til fælles Fryd og Glæde
De leve maa i mange Aar!
Vi ønsker de i Fred og Ro
Maa ved hinandens Side bo!
Naar Livets Sol da vil nedglide
Vi haabe seent den dale maa,
Men naar engang i Vesterlide
Dens Lys omsider vil udgaa,

Da giv at Haabets Stjerne maa
For dem med yndig Flamme staa!

De fik deres bopæl på faderens største gård under betingelse af opfyldelse af en købekontrakt, som betød, at de først langt senere fik ejendomsretten til gården. Det blev sikret, at gården forblev slægtens ejendom.

Men igen skulle døden skille et ungt ægtepar på denne gård. De kunne ikke blive sorgen fri. Søsteren Kirstine Andrea flyttede op til sin broder som husholder. Og i 1866 døde gårdmand Eskild Andersen Wind.

Styrmand Jens Jørgensen Wind blev kaldt hjem fra Østen for at drive faderens mindste gård, hvor de to søstre Ane Margrethe og Kirstine Andrea nu boede sammen med moderen Botille. Ane var blevet gift med enke- manden Poul Poulsen, og Laue Jensen Wind havde giftet sig med enken Bodil Kirstine Iversen fra Vestergård i Var- ming, som hun da overlod til sin eneste søn Poul Jørgen- sen Poulsen Vestergård. Han var 17 år, da han overtog den 8 tønder hartkorn store gård kvit og frit.

Således kom de fem søskende til at bo på de tre nabo- gårde i Seem.

Først i 1877 overlod Botille Jensdatter Stavnager ejen- domsretten til den mindste gård til Jens Jørgensen Wind mod at han betalte 3.500 kroner til Ane og Kirstine An- drea samt 4.500 kroner til Ane Margrethe. Han måtte ikke sælge gården indenfor 15 år. Samme år fik Laue en- delig skøde på den første gård.

»Da nu min søn Laue Jensen Wind i enhver henseende har opfyldt købekontrakten af 1. juni 1864, så skøder og overdrager jeg ham herved i henhold dertil og i medfør af, at jeg hensidder i uskiftet bo efter min afdøde mand Eskild Andersen Wind, den indbemeldte ejendom, hvil- ken herefter skal tilhøre ham med de samme rettigheder, pligter og byrder, hvormed den hidtil har tilhørt min af- døde mand og mig, signeret Botille Jensdatter«.

»Undertegnede Jens Jørgensen Wind, Seem, tilstår her- ved, at jeg har modtaget det mig ifølge foranstående kon-

trakt tilkommende beløb 2.000 Rdlr, eller nu 4.000 kroner, samt de i kontrakten nævnte effekter. Ligeledes tilstår vi Ane Poulsen, født Wind, og Kirstine Andrea Wind, at vi har modtaget de ved kontrakten tillagte effekter, hvilke effekter også er leveret vor afdøde søster, efter hvem vi Jens Jørgensen Wind og Kirstine Andrea Wind er eneste testamentariske arvinger«.

Hverken Jens, Ane Margrethe eller Kirstine Andrea blev nogensinde gift. De to søstre huskes som stramme og mærkelige frøkener, som holdt sig i stadig værdighed. De havde som Eskild Andersen Winds arvinger faste indtægter fra smedien i Seem og fra forskellige udlån, hvorpå Jens Jørgensen Wind med fuldmagt fra moderen ofte var ude at hente afdrag.

I 1879 solgte Jens Jørgensen Wind en mark på 4,5 tønder land til præsten, hvorpå man var gået igang med at bygge en ny præstegård, og hans søskende lod den udgå af pantet.

På gården boede i flere år en gendarmfamilie, siden forskellige uformående og i mange år sognets sygeplejerske i en lejlighed ved stuehuset.

Mange kom til at nyde godt af Wind'ernes rigdom. Penge og enge gaves i faddergaver. Laue Jensen Wind drev gården i samme ånd som faderen. Den skulle give godt og gav godt, hvad Bodil Kirstines søn på Vestergård kom til at nyde godt af.

I forne tider havde Vestergård været en gård med jorder i de ofte oversvømmede enge og i sandede hedebanker. Et køb af nabogården for et par slægtsled siden havde forbedret gårddriften. Men nu blev Vestergård en betydelig gård på over 14 tønder hartkorn.

Poul Jørgensen Poulsen Vestergård deltog i »gårdslagternes« opkøb af jord, husmandssteder og gårde, som blev frataget jord og solgt igen som husmandssteder. Antallet af gårde i sognet blev formindsket, og antallet af husmandssteder forøget.

Det var strenge tider, hvor det gik galt med mange gårde. Kunne man ikke skaffe de nødvendige lån hos de

oprettede finansieringsinstitutter eller låne hos Jens Jørgensen Winds legat i Faurholt, måtte man nu hutle sig igennem med private lån til høje renter. Tidligere tiders rentefrie kortfristede lån mellem gårdmænd og langfristede lån til lave renter eksisterede ikke længere. Udviklingen skabte en kamp mellem gårdmændene om en fortsat holden tilværelse. Der skulle større gårde til, og mange mistede dem.

Efter Laue Jensen Winds død i 1904 forestod Poul Jørgensen Poulsen Vestergård for sin moder således udstykningen af gården i Seem. Den blev med et stærkt formindsket tilliggende solgt som et husmandssted, og jorderne blev solgt til forskellige gårdmænd og husmænd på egnen eller blev tillagt Vestergård.

Men Laue Jensen Winds gård blev snart solgt igen, men nu kun med en lille jordlod. Udlængerne blev nedbrudt. Det fortælles, at de hollandske kakler blev brækket af væggen og solgt på en auktion sammen med de andre værdier fra gårdens smukke interiør. Kun et maleri af gården gjort af maleren Sigvald Hinse i 1877 direkte på stuevæggen er stadig bevaret som vi ser det på gården i Faurholt og på den mindste gård i Seem.

Bodil Kirstine flyttede ind på én af sønnens husmandssteder i Varming, hvor hun efter sigende boede indtil svigerdatteren solgte af hans jorder, husmandssteder og gårde ved sønnesønnens overtagelse af Vestergård.

Efter moderens død solgte Jens Jørgensen Wind i Seem den mindste gård og flyttede ind i et hus på jord købt af Seem sognekommune. Han stiftede sammen med søsteren Kirstine Andrea et legat.

Af legatkapitalens renter skulle årligt anvendes et passende beløb til vedligeholdelse af legatstifternes, deres søster Ane Margrethe og deres forældres gravsteder. Hvad der måtte blive tilovers af den årlige legatrente kunne af bestyrelsen for Hjælpekassen for Seem sogn hvert år til jul bortgives til én eller flere værdigt trængende indenfor fattigvæsenet i Seem sogn.

I Seem: Botille Jensdatter Stavnager

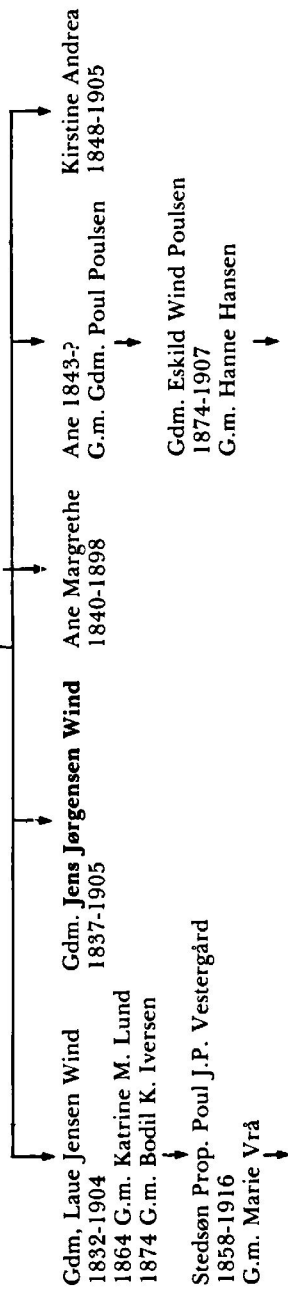
1806-1885

1828 G.m. Gårdmand Laue Jensen

1806-1829

1829 G.m. Gårdmand Eskild Andersen Wind

1803-1866

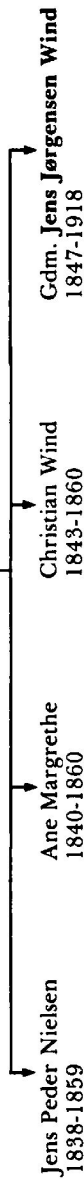

I Faurholt: Marie Elisabeth Jensdatter Stavnager

1813-1860

1837 G.m. Gdm. Jens Peter Nielsen 1812-1837

1838 G.m. Gdm. Jens Eskildsen Wind 1813-1897

Som »Jens Eskildsen Wind og søns legat« udbetales »Jens Jørgensen Wind og Kirstine Andrea Winds legat« stadig af Ribe Kommune til værdigt trængende, men gravstederne på Seem kirkegård er blevet fjernet.

Legatstifterne ville minde deres forældre, deres slægt og deres tid, men eftertiden gav dem ikke lov.

Knud Erik Stavnager, f. 1954 i Varming, merc. r. og regnskabschef i Toftlund. Skrevet flere mindre artikler af slægts- og lokalhistoriske indhold.